

avhandlingspresentation/recension

de personer, när hänsyn också tagits till andra funktionsnedsättningar. Endast när den demenssjuke fick hjälp av anhöriga utanför hushållet ökade sannolikheten att få hemhjälp. Om detta ett tecken på att anhöriga som ger hjälp också ser till att "ordna" äldreomsorg och därmed fungerar som påtryckare, eller om andra faktorer ligger bakom, återstår att studera. Att "enbart" vara dement var ingen faktor som ökade sannolikheten att få hjälp bland sammanboende personer.

Sammanfattningsvis kan man säga att äldreomsorgens möjlighet att ge hjälp till vårdbehövande personer kan ses som en indikator på hur den svenska välfärdsstaten fungerar. Trots att lagstiftningen inte förändrats så förefaller gränsen för när den äldre "har behov" av hemhjälp omdefinierats under de senaste decennierna. I takt med att andelen äldre med hemhjälp minskar ställs större krav på äldreomsorgens precision att fånga upp personer med stora vårdbehov, kanske med uppsökande verksamhet i någon form.

Kristina Larsson
Äldrecentrum

bok recensioner

I väntan på tandvård Hur tandrötan blev politik

Av Christer Lindblom, utgiven av
Carlssons bokförlag 2004, 250 sidor

Detta är en intressant bok. Den utgör

Christer Lindbloms doktorsavhandling men kan också läsas som en spännande "thriller" om odontologins framväxt i Sverige årtiondena runt sekelskiftet 1800-1900. Christer Lindblom är tandläkare men har även erfarenhet som politiker och riksdagsledamot. Denna kombination har enligt honom själv utgjort en viktigt utgångspunkt för avhandlingsarbetet. Syftet har varit att utforska hur professionell tandvård växte fram och etablerades i Sverige, huvudsakligen under tidsperioden 1861 till 1925, och att beskriva tandvårdens väg från en plats i den politiska skuggan till ett etablerat politiskt område.

I boken beskrivs hur "tandrötan" kom att definieras som ett samhällsproblem. Tandvårdsproblem likställs i mångt och mycket i boken med tandröta vilket också undertiteln till boken anger. Detta är i sig intressant och speglar att tand-

röta var den tidens huvudsakliga munproblem som diskuterades. Och kanske finns här också en del av förklaringen till en, hos många än idag, kvardröjande syn på tandvården som enbart vård av sjukdomar i tändernas hårdvävnader. En sådan syn ter sig främmande i dagens moderna odontologi som innefattar ett brett spektrum av orala sjukdomar och tillstånd. Den delen av odontologins utveckling diskuteras inte, och ligger också tidsmässigt framom den epok som skildras i boken.

Vi får veta att tandrötan i slutet av 1800-talet förmodligen sågs mer som en skröplighet i likhet med håravfall och utslitna knän, ett slags oundvikligt ont, än som en sjukdom. I en undersökning om skolbarns hälsostatus från 1883 nämndes till exempel en rad sjukliga tillstånd som bleksot, huvudvärk, skolios, nervösa problem, dålig syn och näsblod, men inte tandröta. En kartläggning av barns tänder i början av 1900-talet visade dock att tandröta förekom hos praktiskt taget alla skolbarn. Tandrötan kom, som författaren uttrycker det, att bli en veritabel folksjukdom när sockret blev tillgängligt för alla.

Tandrötans väg från smedens verkstadstänger till ett, i början på 1900-talet, fåtal professionella tandläkarmottagningar skildras, och vidare utvecklingen fram till ett riksdagsbeslut 1924 om att utreda en tandvård tillgänglig för hela folket. Författaren använder sig för att beskriva denna process av tre huvudspår: *professionen*, *vetenskapen* och *politiken*.

Vad gäller *professionen* skildras tandläkarkårens yrkesfackliga strategier och debatter och kårens interna och externa

relationer i vad som benämns en professionaliseringsprocess. Strategier som användes i denna process var bl.a. att avgränsa ämnesområdet, etablera yrkessällskap, skapa yrkesmonopol och utöka och förbättra tandläkarutbildningen. Författaren kommer ett antal gånger tillbaka till att en generell modell för en professionaliseringsprocess innehåller ett antal grundkomponenter. Man hade som läsare önskat sig en större tydlighet i framställningen av dessa komponenter, på samma sätt som görs vad gäller politiseringsprocessen. Det är upp till den ambitiösa läsaren att leta upp de olika komponenterna i texten. En bättre översiktlighet i denna del hade varit önskvärd.

Författaren tar upp den skilda utvecklingen för läkare och tandläkare. Måhända har den separata utveckling för de två yrkena påverkat organisationen av tandvård ända in i vår tid. I en debattartikel 1924 i den då nystartade Social-Medicinsk Tidskrift berörs frågan. I debattartikeln nämns tandsjukdomarnas höga frekvens och de särskilda instrument och behandlingsmetoder som används inom tandvården som viktiga faktorer som förklaring till utvecklingen av tandläkekonsten som en självständig disciplin. Någon fullödlig förklaring är måhända svår att finna. Här väcks läsarens nyfikenhet. Det hade varit intressant med en mer ingående jämförelse med andra länder än vad som görs. Kanske finns här utrymme för ytterligare forskning liksom rörande andra yrkesgruppers betydelse för tandvården.

När det gäller *vetenskapen* ligger förvetenskapligandet som en underton i hela boken, strävan hos tandläkarkåren

recension

att som en del av professionaliseringen betona den vetenskapliga grunden för tandläkarnas verksamhet. I boken redogörs för att många allmänsjukdomar i slutet av 1800-talet fick sin etiologiska förklaring genom bakteriologiska upptäckter och att detta kan ha kommit att spela en betydande roll också för synen på tandrötan som en sjukdom. En ny teori, den kemo-parasitära karies-teorin, angående tandrötans etiologi och patogenes vid slutet av 1880-talet och fokalinfektionsteorins framväxt vid sekelskiftet beskrivs ingående. Det är emellertid tandläkarföreningarnas agerande, i viss mån läkarkårens, samt politikernas gensvar och förvetenskapligandet som verktyg i en process, mer än den kunskapsmässiga utvecklingen i sig inom tandvården, som utgör bokens huvudinslag i denna del.

För att beskriva *politiseringen* använder sig författaren av sju utvecklingssteg i etableringsprocessen runt ett samhällsproblem, som en teoretisk ram. Detta är en intressant del av boken eftersom, som författaren citerar: "Företeelser som i och för sig är problem för många människor blir inte samhällsproblem med automatik.--- Fakticitet är alltså ingen garanti för att ett samhällsproblem skall formuleras. --- Det är etableringen på den politiska nivån som utgör den verkliga prövostenen för varje fråga som lanseras som ett socialt problem. Har den väl inrättats på denna nivå kommer det sannolikt att bli föremål för långvarig uppmärksamhet." För tandvårdens del var denna etablering ett långt och sträv- samt arbete som boken ger god inblick i.

Bokens form, en avhandling, innebär

i ett avseende en utmaning för läsaren. Noterna till de rikliga sifferhänvisningarna i texten har samlats längst bak i boken. Många av noterna utgörs av sidhänvisningar till andra publikationer. Emellertid utgörs vissa noter av längre förklarande texter. För att som läsare vara säker på att inte missa väsentlig information, insatt i sitt sammanhang, gäller det därför att slå upp nottexterna för varje sifferhänvisning. Denna praktiska synpunkt fördunklar dock på intet sätt huvudintrycket. Boken utgör ett viktigt tillskott och förmedlar kunskap och analys av en för tandvårdens utveckling betydelsefull epok. Boken ger därmed dagens yrkesutövare inom hälso- och sjukvård och tandvård, politiker, förvaltningsledare och fackliga företrädare ett betydelsefullt historiskt perspektiv.

Inger v. Bültingslöwen
Odont. dr.